

mist yahudiler tarafından yahudi âmentüsü yeniden tesbit edilmişse de muhafazakâr yahudiler Mûsâ b. Meymûn'un belirlediği âmentüye bağlı kalmıştır.

Havârilere iki nesil sonra ilk defa Roma'da tesbit edilen, "Havârilere iman esasları" olarak bilinen ve daha sonraki Filistin, Mısır, Küçük Asya ve Antakya âmentülerinin de temelini teşkil eden on üç maddelik hristiyan âmentüsü ise Allah'a, Rab İsa'ya, Kutsal Ruh'a ve öldükten sonra dirilişe inanmanın yanında Hz. İsa'nın doğumu, çarmıha gerilişinden sonra diritilip göğe yükseltilmesi ve herkese hükmetmek üzere tekrar dünyaya gelişiyle ilgili birtakım hristiyan akîdelerini de ihtiva eder. İznik (325) ve İstanbul (381) konsillerinde tesbit edilen ikinci hristiyan âmentüsünde teslis akîdesi biraz daha genişletilerek kökleştirilmiştir.

İslâm'dan önceki bu iki semavî dinin âmentülerinde kitaplara, meleklerle ve kadere iman yer almamakta, buna karşılık Hristiyanlık'ta Hz. İsa'nın ulûhiyetine ve Allah'ın oğlu olduğuna inanma esasları getirilmekte, yahudilerin elinde bulunan Tevrat'ta ise âhirete imandan bahsedilmemektedir. İslâm kaynaklarına göre bütün peygamberlerin insanlara aynı iman esaslarını öğrettiği, bunlarda hiçbir değişikliğin bulunmadığı, peygamberlerin ve ilâhî kitapların birbirini tasdik ettiği (bk. el-Hac 22/78; eş-Şûrâ 42/13; Âl-i İmrân 3/3; el-Bakara 2/91; el-Fâtır 35/31) dikkate alınır, yahudi ve hristiyanların Kitâb-ı Mukaddes'te iman esasları ile ilgili olarak birçok değişiklikler yaptıklarına hükmetmek gerekir.

BİBLİYOGRAFYA:

Mûsne'd, I, 19, 21; Buhârî, "İmân", 37; Müslim, "İmân", I, 33, 46, 53; İbn Mâce, "Muḳaddime", 9, 10; Ebû Dâvûd, "Sünnet", 17, 34; Tirmizî, "İmân", 4, 5, 17, "Fiten", 63, "Kâder", 10, 17; Nesâî, "İmân", 4; Ebû Hanîfe, *el-Fıkhü'l-ekber*, Kahire 1323, s. 1; Hakîm es-Semerikandî, *es-Sevâdü'l-âzam*, İstanbul, ts. (Matbaatü İbrâhim), s. 5; Ubeydullah b. Muhammed es-Semerikandî, *el-Akîdetü'z-zekiyye*, Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 1691, vr. 2^a vd.; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî* (nşr. Tâhâ Abdurraûf Sa'd v.dğr.), Kahire 1398/1978, I, 197; Aynî, *Umdu'tü'l-kârî*, Kahire 1392/1972, I, 326, 335; Ali el-Kârî, *Şerhu'l-Fıkhü'l-ekber*, Kahire 1323, s. 12; Hüseyin Atay, *Kur'an'a Göre İmân Esasları*, Ankara, ts., s. 89-97; Yaşar Kutluay, *İslâm ve Yahudi Mezhepleri*, Ankara 1965, s. 122-130; I. Epstein, *Le Judaïsme, Origines et Histoire*, Paris 1980, s. 203, 207, 209; P. Batiffol — A. Vacant, "Le Symbole des Apôtres", *DTC*, I, 1660-1680; İsmail Hakkı İzmirli, "Âmentü", *İTA*, I, 371; A. E. Burn — H. Hirschfeld, "Creeds", *ERE*, IV, 237-246.

YUSUF ŞEVKİ YAVUZ

ÂMENTÜ ŞERHİ

Numan Kurtulmuş'un
(ö. 1952)

iman esaslarını açıklamak üzere
kaleme aldığı akaid kitabı.

Âmentü* de yer alan iman esaslarını açıklamak ve bu şekilde halka itikadî konularda muhtaç olduğu bilgileri vermek maksadıyla "âmentü şerhleri" yazma geleneği Osmanlılar'ın son dönemlerinde başlamıştır. Kadızâde Ahmed b. Mehmed Emin'in (ö. 988/1580) Türkçe olarak telif ettiği *Ferâidü'l-fevâid*'i, Esad Sâhib Efendi'nin Arapça olarak yazdığı ve Kemahlı Feyzullah Efendi'nin Türkçe'ye çevirdiği *Ferâ'idü'l-fevâ'id*'i (Kahire 1313), Dâvûd b. Muhammed Kar-sî'nin (ö. 1160/1747) Türkçe *Âmentü bil-lâh Şerhi* (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 1490), Seyyid Ömer b. Abdurrahman'ın *Âmentü Şerhi* (*Risâle-i Nûr alâ nûr*, Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar, nr. 1976) ve Numan Kurtulmuş'un *Âmentü Şerhi* bu türdeki çalışmaların başlıca örnekleridir. Bunlar arasında en çok yayımlanan ve meşhur olanlar ise Kadızâde ile Numan Kurtulmuş'un eserleridir.

1887'de Kastamonu'da doğan Numan Kurtulmuş buradaki Askerî Rüşdiye'yi ve Bursa Askerî İdâdisi'ni bitirdi. 1905'te İstanbul Harbiye Mektebi'nden mezun olduktan sonra Edirne'deki İkinci Ordu'ya mülâzım-ı sâni (teğmen) olarak tayin edildi. Balkanlar'da, Erzurum, Batum ve Azerbaycan'da savaşlara katıldı. Son olarak Sakarya Meydan Muharebesi'nde ağır şekilde yaralanınca binbaşı rütbesiyle emekli olup 1932'de İstanbul'a yerleşti ve burada vefat etti. *Âmentü Şerhi*'nden başka *Binbir Hadis Tercemesi* (İstanbul 1948; 1958), *Kur'an Meraklılarına Hediye, Cuma ve Bayram Hutbeleri* (İstanbul 1952; 1958; 1964; 1965) adlı eserleri de neşredilmiştir.

Altı bölümden oluşan *Âmentü Şerhi* 117 başlık altında çoğu itikadî, bir kısmı da fikhî olan konuları işler. Birinci bölümde tevhid, esmâ-i hüsnâ, Allah'ın varlığının delilleri, iman ve şubeleri gibi ilâhiyyat bahisleri, ikinci bölümde meleklerin çeşitleri, özellikleri ve görevleri anlatılır. Esere ilmiyal hüviyetini kazandıran üçüncü bölümde kitaplara iman üzerinde durularak genellikle Hanefî mezhebine ait bilgiler verilir. Dördüncü bölümde Kur'an'da adı geçen peygamberler ve Hz. Muhammed'in nübüvveti anlatılır. Beşinci bölümde âhirete, altıncı bölümde de kadere iman ele alınır.

Âmentü Şerhi Cumhuriyet döneminde yeni harflerle yayımlanan ilk âmentü şerhidir. Hasan Basri Çantay'ın "çetin emeklerin mahsulü, kaynakları sağlam, dili düzgün ve faydalı" şeklinde tanıttığı eser, medreselerin kapatılmasından sonra Türkçe yazılmış dinî kitapların nâdir bulunduğu dönemlerde halkın ilgisini çekmiş ve ihtiyacına cevap vermiştir. İlk defa 1943 yılında yayımlanan eserin günümüze kadar yirmi baskısı yapılmıştır.

YUSUF ŞEVKİ YAVUZ

AMERİKA

Batı yarı küresinde yer alan
dünyanın ikinci büyük kıtası.

- I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA
- II. TARİH
- III. KİTADA İSLÂMİYET

42.3 milyon km² yüzölçümüne ve 700 milyondan fazla nüfusa sahip olan kıta kuzeyden Kuzey Buz denizi, batıdan Büyük Okyanus, doğudan Atlas Okyanusu ve güneyden Güney Buz denizi ile çevrilidir. 72° kuzey (Boothia yarımadası) ve 56° güney (Horn Burnu) enlemleri ile 166° batı (Alaska'nın batısındaki Galler Prensi Burnu) ve 35° batı (Brezilya'nın doğusundaki Branco Burnu) boylamları arasında uzanır. Şekil itibariyle iki büyük üçgen-den meydana gelmiştir. Kuzey ve Güney Amerika adlarıyla anılan bu üçgen şekilli kara parçalarının arasında, üzerinde Orta Amerika ülkelerinin yer aldığı bir berzah bulunur. Kıtanın kuzey-güney doğrultulu uzunluğu 15.000 kilometreyi, doğu-batı yönünde en fazla genişliği ise 5.000 kilometreyi aşmaktadır.

Amerika adı, yeni bir kıta keşfettiğinden habersiz olan Kristof Kolomb'un ardından 1497'de oraya giden ve 1504 yılında yayımlanan mektuplarında bu topraklardan "mundus novus" (yeni dünya) şeklinde bahseden İtalyan denizcisi Amerigo Vespucci'nin (Americ Vespuce) adından türetilmiştir. Amerika Maya, Aztek ve İnka gibi eski medeniyetlere beşiklik etmiş bir kıtadır. Eski medeniyetleri kuran ilk insanların, Kızılderililer'in ve Eskimolar'ın Bering Boğazı yoluyla Asya'dan, çağdaş medeniyeti kuranların keşiften sonra Avrupa'dan göç ettikleri ve bunlara daha sonra Afrika'dan getirilen zenci kölelerle Asya'daki siyasî değişikliklerden kaçan yeni göçmenlerin katıldıkları göz önüne alınırsa bu kıtaya "göçmenler kıtası" denilebilir.